

I.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
43.-44. Seri/Yıl 2003

**BİR VERGİ HUKUKU SORUNU :
ÜCRET AVANSLARI VE PERSONELE
VERİLEN BORÇLAR**

Doç. Dr. Elif SONSUZOĞLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü

ABSTRACT

As the economic conditions of our country become severe, its a well known fact that individuals who do not have any income from their wages are serious livelihood problems and existence of such individuals who have to obtain continuously advance payments from their workplaces.

In this article, issues arising from advance payments and debts given by the employer are examined in terms of income tax, corporate tax, value added tax, along with stamp tax and solutions to such issues are tried to be enhanced.

ÖZET

Ülkemiz ekonomik şartlarının son derece ağırlaşması sonucu, tek gelir kaynağı ücret olan kişilerin ciddi geçim sıkıntısı içinde olduğu ve gelirin yetmemesi sebebiyle çalıştığı işyerinden sık sık avans almak durumunda kalanların giderek arttığı herkesçe malumdur.

Bu çalışmada ücret avansları ile personele verilen borçların Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Damga Vergisi ve Katma Değer Vergisi açısından incelenmesi ve ortaya çıkan sorunlara ilişkin öneriler sunulması amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Ülkemiz ekonomik şartlarının son derece ağırlaştığı ve ücret gelirinden başka bir geliri olmayan kişilerin ciddi geçim sıkıntısı içinde olması ve gelirin yetmemesi sebebiyle çalıştığı işyerinden sık sık avans ya da borç (ödünç) almak durumunda kalanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Kimi zaman hukuki zorunluktan, kimi zaman da vicdani sebeplerle, çeşitli hayati ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla işverenler personeline ücret avansı veya borç verebilmektedir. Bu bağlamda personele verilen ve daha sonra ücretten mahsup edilen avansların ve ücretle ilişkilendirilmeyen borçların nasıl vergilendirilmesi gerektiği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada işveren tarafından personelin gelecekteki ücretine mahsuben verilen avanslar ve borçların, GVK, DVK, KVK ve KDV açısından nasıl vergilendirilmesi gerektiği incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. AYLIK ÜCRET GELİRİNE MAHSUBEN YAPILAN AVANS ÖDEMELERİ

İş Kanunu'nda ücret avansları düzenlenmemiş olmakla birlikte, Borçlar Kanunu'nda ve Gelir Vergisi Kanunu'nun ücretlerle ilgili kısımda avans ibaresine yer verilmiştir. Borçlar Kanunu'nun 327. maddesinde;

“İş sahibi işçinin zarureti dolayısıyla ihtiyacı bulunan ve tediyesi kendisi için zarar ve müzayakayı mucip olmayan avansları, yapılan iş nispetinde işçiye vermekle mükelleftir” hükmüne yer verilmiştir. Anılan madde hükmüne göre, zora düşen işçiye, işveren kendisini zor duruma düşürmeyecek şekilde yapılan iş oranında ve ileride ödenecek olan ücretten kesilmek üzere avans vermekle yükümlüdür.¹ BK'nun 327. maddesinden ücret avansı verilmesine ilişkin şartları çıkartabiliriz.

İşveren avans vermekle yükümlüdür ancak, avansın verilmesi belirli şartlar dahilinde olacaktır. Avans yapılan iş oranında ve ileride ödenecek ücretten kesilmek üzere ödenir. Avans verilmesi için işçinin zor durumda bulunması ve işverenin de avans verince zora düşmeyecek durumda olması gerekir. Bu düzenleme dışında, personele avans verilmesi, işverenin inisiyatifinde olan bir husustur. Çünkü 1475 sayılı İş Kanunu'nda ücret avansı verilmesine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Hak edilen yani hizmetin ifa edildiği döneme ilişkin olan ücret kısmı avans olarak alınan kısımdır zira bu kısım hak edilmiş olsa bile, muaccel değildir ve bu nedenle avans olarak nitelendirilir. Bu kısım aşan kısım ise, ödünç olarak değerlendirilmelidir.²

Bir çok işletmenin personeline verdiği ücret avansları, genellikle ay sonunda ödenecek ücretine mahsup edilmekte ve personelin aldığı avans sebebiyle borcu, ücretinin muaccel olması ve avans tutarı kadar eksik ödenmesi ile kapatılmaktadır.

BK. 326 da, sözleşme ya da adete göre daha kısa süre belirlenmemişse amele ve iş sahibiyle birlikte ikamet etmeyen hizmetçilere haftada bir, yönetici memur ve hizmetliler ile iş sahibiyle birlikte ikamet eden hizmetlilere ayda bir ödeme yapılacağı açıklanmıştır. Bu düzenleme nedeniyle yaygın ödeme şekli ayda bir olarak yapıldığı için aylık ücret ödemeleri kavramı tercih edilmiştir.

Mahsup kavramı ise, yine BK.333 de, yer almaktadır. Anılan maddeye göre, *“İşçi ücretinin tediyesi, işçinin ve ailesinin nafakası için zaruri bulunduğu takdirde işçinin muvafakati olmaksızın iş sahibi ücreti kendi alacağı ile mahsup edemez.*

Şu kadar ki, kaşden iras edilen zararların tazmini için mahsup icrası daima caizdir.” şeklinde mahsubun ücretten kesinti şeklinde yapılacağı dolaylı şekilde anlatılmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun (GVK) ücreti düzenleyen 61. maddesinin 2. ve devam eden fıkralarında,

¹ Aydın Zevkiler, **Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3.B., Savaş Yayınları Ankara 1987, s. 145.

² Tankut Centel, **İş Hukukunda Ücret**, İst., (yayın yılı yok), 1986 da sunulmuş Doçentlik tezi, s. 307.

“Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı, (mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması ... onun mahiyetini değiştirmez.

Bu kanunun uygulanmasında, aşağıda yazılı ödemeler de ücret sayılır.

1...

2.Evvence yapılmış veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler,

...”. hükmü ile,

Gelir Vergisi Kanunu m. 94 de “...avans olarak ödenenler dahil“ ibaresine yer verilmek suretiyle, stopaj yoluyla vergilendirilecek gelirler sayılmıştır. Ancak yukarıda ifade etmiş olduklarımız dışında “ücret avansı” terimi geçmemektedir. Bu durumda, “ücret avansı” kavramının Vergi Hukuku açısından açıklanması gerekmektedir.

Avans kavramı, Türkçe sözlüklerde, öndelik kavramıyla eş tutulmuş ve ilerideki alacağına sayılmak üzere önceden verilen para olarak tanımlanmıştır.³ Yani, henüz hak edilmemiş ancak, ileride hak edilecek olan istihkak karşılığı olmak üzere, peşin yapılan ödemeleri ifade etmektedir.⁴

Vergi Hukuku’nda da avans kavramı bu tanıma benzer şekilde yapılmaktadır. Zira GVK. M. 61/2 de yukarıda belirtildiği gibi, ileride yapılacak hizmet karşılığı verilen para, ayın ve diğer menfaatlerden bahsedilmiştir. Avans, belli veya belirsiz bir malın belli bir zamanda alım satımı amacıyla ve alım satım bedeline mahsuben ya da hizmet ifası hallerinde, ifadan önce alıcı tarafından satıcıya ya da hizmeti ifa edecek olana verilen, ön ödeme niteliğinde bir bedeldir.⁵ Yani, avansa konu mal henüz teslim edilmemiş ya da hizmet ifa edilmemiş olduğundan, avans veren için bir alacak hakkı, alan için de bir borç doğmuş olmakta ve bu niteliğiyle iki tarafa borç yüklemektedir. Bir ödemenin ücrete ilişkin avans olup olmadığını tespit ederken, hizmetin önceden teslim edilip edilmediğine bakılmalı ve hizmetten önce ödeme yapılmışsa avans olarak nitelendirilmelidir.⁶

Burada dikkat etmemiz gereken Borçlar Hukuku ile Vergi Hukukunda avans kavramının farklı değerlendirilmekte oluşudur. Zira BK. m. 327 gereğince, bir ödemenin avans sayılması için yapılan iş oranında ücret ödenmesi gerekir, Yani mutad ödeme şekline göre her ay sonunda yapılan hizmet karşılığı ödeme yapılırken hizmetli ayın 10. günü çalışmış olduğu ve dolayısıyla hak ettiği 10 günlük ücretini alıyorsa, bu kısım avans sayılmaktayken, (zira hak edilmiş olsa bile vadesi gelmemiştir) daha fazlası yani henüz çalışmamış olduğu gelecek döneme ilişkin gelecek bir aylık vs. ücretini

³ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, C.1, İst. 1992, s.106; **Türkçe Sözlük**, TDK yayın no:549, Ank., 9.B., C1, s.163.

⁴ Yılmaz Özbacı, **Damga Vergisi Kanunu, Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayıncılık, Ankara 2003, s.40.

⁵ Sema Küçük, “Avanslarda Kur Değerlemesi”, **Yaklaşım**, S.93, Eylül 2000, s. 127.

⁶ Muhsin Altun, “Avans Mahiyetindeki Bazı Ödemelere Ait Kağıtların Damga Vergisi Karşısındaki Durumu”, **Yaklaşım**, S. 114, Haziran 2002, s. 172.

alıyorsa bu kısım iş hukuku açısından ödünç olarak kabul edilmektedir. Zira BK m.327'ye göre, iş oranını aşan kısım avansın şartlarını taşımadığı için işveren açısından da verilmesi zorunluluğu doğmaz. Ödünç olarak değerlendirilebilecek olan yapılan iş oranını aşan kısmın verilmesi aynı zamanda zorunlu değil, ihtiyaridir.

1. ÜCRET AVANSLARININ VERGİLENDİRİLMESİ

Bu kısımda ücretlerdeki vergilemeye paralel şekilde ücret avanslarının vergilendirilmesine göre sıralama yaparak, brüt ücretten kesinti sırasıyla gelir ve damga vergilerini sonra avansın KDV'ye tabi olup olmamasına ilişkin tartışmaları ve sonra da, işverenin vergi mükellefiyet türüne göre, işveren açısından ortaya çıkabilecek olan vergi sorunları incelenecektir.

A. VERİLEN AVANSIN GELİR VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İşveren ödediği ücretlerden prensip olarak GVK 94 üncü maddesine göre vergi tevkifatı yapmak zorundadır. Mezkur maddenin ilk fıkrasında yer alan parantez içi hükümde, "*avans olarak ödenenler dahil*" ibaresi yer aldığından, ücret avanslarından da, tevkifat yapılması zorunludur. Maliye Bakanlığının bu konuda vermiş olduğu özetler de bu yöndedir.⁷

Ay içinde alınıp, ay sonundaki ücretten kesilerek, geri ödenen avanslar açısından herhangi bir sorun yoktur. Çünkü bu tevkifat GVK nun 98 inci maddesine göre takip eden ayın 20 nci günü akşamına kadar beyan edilip 119 uncu maddesine göre, aynı sürede ödendiğinden ve ay sonunda tüm ücret geliri üzerinden tahakkuk yapıldığından herhangi bir sorun çıkmamaktadır. Bununla birlikte ücret tahakkukunun ay sonlarında yapılmayıp, haftalık, saatlik, mevsimlik veya başka şekillerde yapıldığı hallerde avans olarak ödenen ücretlere ilişkin vergi sorumluluğunun işletmeler açısından zamanında yerine getirilip getirilmediğine dikkat edilmelidir.

Öte yandan ücretin çalışılacak ay için peşin ödendiği hallerde, ücret avansları bir sonraki ayın ücretine ait olacağından tevkifatla ilgili yükümlülüklerin gecikmesine sebep olabilir. Ücret avansı işçinin aylık ücretine mahsuben yapılmakla birlikte, avansın kapanması birden fazla ayı kapsıyor ise, avans üzerinden tevkifat yapılması hususu önem arz eder. Uygulamada çoğu zaman bu husus göz ardı edilmekte ve verilen ücret avansı ay sonlarında yapılan tahakkuk neticesine göre hak edilen net ücret üzerinden geri alınmaktadır.

Gelir vergisi açısından vergiyi doğuran olay, gelirin elde edilmesidir. Elde etme çeşitli gelir unsurları açısından farklı esaslara bağlanmış olmakla birlikte ücretler

⁷ Ramazan Cenk, "*Personele Borç Para ve Avans Niteliğinde Yapılan Ödemelerin Gelir Vergisi Karşısındaki Durumu*," *Yaklaşım*, S. 68, Ağustos 1998, s. 114'den naklen, MB.27.12.1985 t. ve GVK 2/2128 - (85/98999 geliş sayılı) özeldes; Erdem, age., s.98'den naklen, MB. 11.11.1996 t. 53262 s. özeldes.

açısından tahsil esasına bağlanmıştır. (GVK m.7) Tahsil esası ise, ücretler açısından ekonomik olarak tasarruf edilebilmeye yani, sahibinin emrine sunulmasına bağlıdır.⁸

Personele verilen avanslar yazılı bir sözleşmeye dayanabileceği gibi, bu olmaksızın makbuz karşılığı veya banka havalesi ile de verilebilir.⁹ Bununla birlikte GVK'nun 61 inci maddesinin 2 numaralı bendinde;

*“Evvence yapılmış veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler”*in ücret olduğu hükmedilmiştir. Bu durumda işçiye gelecek hizmetlerine karşılık ücretlerinden kesilmek üzere verilen para, ayın ve menfaatlerin gelir vergisi açısından ücret olarak kabul edilmelidir. Ancak bunun için işçiye verilen paraların faizsiz olarak verilmesi ve ücretten mahsubu gerekmektedir. Bu durumda avans niteliğinde verilen paralar GVK açısından ücret sayılacağından stopaja tabi olacaktır. Maliye Bakanlığı da bu görüştedir.¹⁰ Ancak verilen para ileride ücretten mahsup edilmiyorsa, avans olarak nitelendirilmeyeceğinden, GVK m. 94' e göre tevkifat da yapılmayacaktır. Bu durumda verilen para ödünç olarak değerlendirilecek olup, bu husus aşağıda ayrıca incelenecektir.¹¹ Bir diğer deyişle, ücretle ilgili temel unsurlar bulunması kaydıyla, yapılan ödemenin ücret olarak ya da başka adla yapılması mahiyetini etkilemez.¹²

B. VERİLEN AVANSIN DAMGA VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Damga Vergisi Kanunu'nun (DVK) 1. maddesinde, *“Bu kanuna ekli (1) sayılı tabloda yazılı kağıtlar Damga Vergisine tabidir”* hükmüne yer verilmiştir. Damga Vergisine Tabi Kağıtlar adlı (1) nolu tablo incelendiğinde, IV. no.lu *“Makbuzlar ve Diğer Kağıtlar”* başlığını taşıyan fıkra altında makbuzlara ilişkin 1-g bendinde, *avans makbuzlarının binde 7.5, 1-i bendinde, maaş, ücret, gündelik, ... temin eden kağıtlar binde 6 ve 1-j bendinde ise, ödünç alınan paralar için verilen makbuzlar için binde 6 oranında Damga Vergisi uygulanacağına hükmedilmiştir.*¹³

Yukarıdaki düzenlemeye karşın, idarenin görüşüne göre, avans verilirken düzenlenecek olan makbuzlara binde 7.5 oranında Damga Vergisi uygulanacak olup mahsup sırasında ise, toplam tutar üzerinden binde 6 oranında Damga Vergisi

⁸ Cevdet Okan Bahar, *“Gelirin Elde Edilmesi ve Vergiyi Doğuran Olay”*, *Yaklaşım*, S. 114, Haziran 2002, s. 151.

⁹ Hayrettin Erdem, *“Verilen Avansların Gelir Kurumlar ve Katma Değer Vergileri Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi”*, *Yaklaşım*, S.62, Şubat 1998, s.83.

¹⁰ Ramazan Cenk'ten naklen s. 115, 9.6.1993 t ve01/2128-1441/35677 s. özelge.

¹¹ 11.11.1996 t. ve 53262 s. Özelge. İleride personelin ücretinden mahsup edilmiyorsa verilen bedel avans olmadığı için GV tevkifatı da yapılmaz.

¹² Yılmaz Özbacı, *Gelir Vergisi Yorum ve Açıklamaları*, Ankara 2003, Oluş Yayıncılık, s. 519.

¹³ 1.7.1964 tarih ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanununda değişiklik yapan 3986 s. Kanun'un 11. maddesiyle değişen mük. 30. maddeye göre 1.1.2002 den itibaren uygulanacak miktarlar.(1.1.2002 tarihinden itibaren uygulanacak tarifeleri belirleyen 39 seri no.lu DVK Genel Tebliği 19.12.2001 t. ve 24615 s. R.G.)

uygulanmalıdır.¹⁴ Ancak bu uygulamada avans olarak verilen tutar indirilmeksizin brüt tutar üzerinden vergi alınması mükerrerliğe yol açmaktadır. Anılan mükerrer uygulamanın giderilmesi için idarenin görüş değiştirmesi ve uygulamada birlik sağlamak için düzenleyici işlem yapması gerekmektedir. Böylece hem vergilemede mükerrerlik giderilecek hem de bu konudaki uyuşmazlıklar ortadan kaldırılarak yargının yükü hafifletilmiş olacaktır.

Personele faizsiz olarak ve ileride hak edeceği ücret gelirinden mahsup edilmek üzere verilen para avans niteliğinde olup, GVK m. 61' e göre, ücret kabul edilir. Ancak DVK' na ekli (1) sayılı tablonun IV/1-j bendinde ödünç alınan paralar için verilen makbuzların veya bu nitelikteki senetlerin binde 6 oranında vergilendirilmesi gerektiği hususuna yer verilmiştir. Yine aynı tabloda yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, ücretler için binde 6 ve avanslar için ise, binde 7.5 oranına yer verilmiştir. Bu durumda GVK ve DVK açısından avansların farklı değerlendirilmiş olduğuna dikkat edilmelidir.

Çalışmada, özel sektörde ve kamu sektöründe ücret avanslarının değerlendirilmesindeki karmaşıklığa da yer vermek gerekmektedir. Zira, kamu çalışanları ücretlerini peşin almakta olup, özel sektördeki ise, ay sonunda hizmeti ifa ettikten sonra ücrete hak kazanmaktadırlar. Ancak kamu personeline mutaden peşin olarak verilen maaşlar avans olarak nitelendirilmemelidir.¹⁵ Zira, burada söz konusu olan bir avans verme işlemi değil, peşin ödemedir. Bayram tatillerinden önce yapılan ödemeler de avans olarak değil, erken ödeme olarak nitelendirilmelidir. Çünkü, kamu personelinin ücretleri zaten peşin ödenmekte olup, Maliye de aynı görüştedir.¹⁶

Özel sektör çalışanlarına verilen ücretler zaten hizmet ifasından sonra verilmiş olduğundan, onlara yapılan ücret ödemelerinde yapılan ödemenin avans mı yoksa ücret mi olduğu hususunda nitelendirme sorunu bulunmamaktadır. Ancak, onlara ileride hak edecekleri ücretlerine mahsuben verilen avanslarda ise, avans verilirken DVK'na ekli (1) sayılı tablonun IV/1 bendi gereğince binde 6 oranında vergi uygulanır. Ancak, avans kapatılırken düzenlenen avans kağıtlarının Damga Vergisi karşısında nasıl değerlendirilmesi gerektiği incelendiğinde, mahsuptan sonra personelin alacaklı olup olmayacağına göre değerlendirme yapmak gerekir. Mahsup işleminden sonra personel alacaklı çıkar ve ona ücret ödenirse, avans düşüldükten sonra kalan kısma vergi uygulanmalıdır. Zira, avans verilirken zaten, o kısma Damga Vergisi uygulanmaktadır. Her ne kadar Maliye Bakanlığı farklı görüşte olup,¹⁷ avans ödenirken Damga Vergisi uygulanmış olsa da brüt tutara yeniden Damga Vergisi uygulanması öneriliyorsa da bu durum mükerrer vergilemeye yol açacaktır. Bu konunun bir genel tebliğ ile düzenlenmesi idarenin haksız uygulamasını ortadan kaldıracak ve sosyal hukuk devletinin bir gereği yerine getirilmiş olacaktır. Aynı zamanda bu konudaki ihtilaflar da ortadan kaldırılmış ve bu konuyla yargı mercileri işgal edilmemiş olacaktır.. Almış

¹⁴ 8.3.1976 t. ve DVG 2101104-1494/12712 no.lu özelge, Saygın Eyüpgiller, "Personele Yapılan Borç Para ve Avans Ödemelerinde Damga Vergisi", *Yaklaşım*, S.68, Ağustos 1998, s. 64 'den naklen.

¹⁵ Özbaltı, agc., s. 406.

¹⁶ Altun, agm. s.175.

¹⁷ MB. 23.10.1992 t ve 80521 no. lu özelge. Altun , agm., s. 176 dan naklen.

olduğu avans tutarı, ücretine eşit olan personele yeni bir ödeme yapılmayıp, sadece mahsup işlemi yapılacağından bu sırada verilen belge, Damga Vergisine makbuz niteliğinde olmayacağından söz konusu belge Damga Vergisine tabi olmayacaktır.¹⁸

C. VERİLEN AVANSIN KATMA DEĞER VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Personele verilen ve ücretten mahsubu yapılacak olan avanslar için, Katma Değer Vergisi (KDV) hesaplanıp, hesaplanmayacağı hususu, diğer bir önemli tartışma konusu olarak karşımıza çıkabilecektir.

KDV Kanunu m.1 de verginin konusunu oluşturan mal teslimi ve hizmet ifası ve ithali halleri sayılırken ücretler KDV konusuna dahil edilmemiştir. Ayrıca, KDV konusu mal teslimi ve hizmet ifası olup, mal teslimi veya hizmet ifasına ilişkin bedelin kısmen veya tamamen avans olarak verilmesi KDV açısından vergiyi doğuran olay değildir¹⁹. O halde ileride doğacak olan ücret alacağına mahsuben avans verilmesi de hizmet ifası sayılmayacağından KDV açısından vergilendirme yapılmamalıdır, uygulama da bu yönde olup, avanslara KDV uygulanmamaktadır.²⁰ Ancak bu konunun tek farklı uygulaması KDV m. 10/b de belirtilmiş olup, VUK.'nunda yer alan fatura ve benzeri belgelerin teslimden önce düzenlenmesi halinde KDV hesaplanması gerektiğidir. Fakat, avans makbuzu bu kapsamda değerlendirilmemektedir.²¹

D. VERİLEN AVANSIN KURUMLAR VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Personele faizsiz olarak verilen paralar izleyen ayın ücretinden mahsup ediliyorsa, avans olarak değerlendirilmektedir. Avans daha sonra ücrete mahsuben kapatılmakta ve kurum kazancının tesbiti açısından gidere yazılmaktadır. Avans uygulamasında Kurumlar Vergisindeki uygulama da, Gelir Vergisindeki gibi olmakta yani, işveren açısından verilen avanslar gider unsuru oluşturmaktadır. (KVK m.14/2)

¹⁸ Altun, agm., s.176.

¹⁹ Arif Şimşek, "İleri Tarihlerde Yapılacak Teslim ve Hizmetler İçin Ödenen Avanslarda Katma Değer Vergisi", *Yaklaşım*, S.104, Ağustos 2001, s. 47.

²⁰ Erdoğan Arslan, "Avansların Hukuki Mahiyeti ve Sonuçları-I", *Yaklaşım*, S.121, Ocak 2003, s.112.

²¹ Hizmet ifasından önce verilen avans, hizmet karşılığı olmadığı için KDV ye tabi değildir. Şimşek, agm., s. 48'den naklen, MB. 17.6.1997 tarih ve 25172 s. özelge., ve D.9. Da. 18.2.1977 t. ve E.95/2833 s. k.

3. AVANSLARIN BENZERLERİNDEN AYIRT EDİLMESİ: PERSONELE VERİLEN VE ÜCRETEN MAHSUP EDİLMEYEN PARALARIN NİTELİĞİ

İşletme sahip veya yetkililerince personele verilen ve belirli vadelerde geri alınan paraların ücret avansı olarak mı, borç (ödünç, karz) olarak mı nitelendirilmesi gerektiği hususu da yine vergi yasaları açısından farklı sonuçlara yol açacaktır.

BK. m.306 gereğince, ödünç (karz) akdi, para veya misli bir şeyin mülkiyetinin ödünç verence ödünç alana geçirildiği ve ödünç alanın da para veya misli eşyayı geri verme yükümlülüğü altında girdiği sözleşme türüdür. Adi ödünç akdinde aksine hüküm yoksa, faiz ödenmesi gerekmez ancak ticari ödünç de faiz ödenmesi kararlaştırılmamış olsa bile faiz ödenmesi zorunludur.²² (BK. m. 307) Ödünç alınan şeyin aynen değil mislen eşit miktardaki benzerinin geri verilmesiyle ödünç alan borcunu ifa etmiş olur. Ancak bu süre zarfında ortaya çıkan farklardan sorumlu değildir.²³

İşveren tarafından, geri alınmak üzere personele verilen paraların tamamen bir ödünç ilişkisi içinde veriliyor olması, gelecekte yapılacak hizmetlerin karşılığı sayılmaz. Ayrıca, işçiye verilen paraların, işçinin işten ayrılması halinde işletme açısından bir alacak niteliği devam edecektir. Çalışırken avans olarak alınmış olan paraya rağmen işin bırakılmış olması halinde, almış olduğu bedel işçi açısından, sebepsiz zenginleşme oluşturacaktır.

BK. m.61 gereğince kendi malvarlığında haklı bir sebep olmaksızın bir diğerinin malvarlığı aleyhine artış olan kişi onu iade etmek zorundadır. Haklı sebep olmaması; ya geçerli olmayan bir sebebe dayalı olması, ya sebebin gerçekleşmemesi ya da mevcut sebebin sonradan ortan kalkmış olması halleridir.²⁴ Zira, gelecekte gerçekleşeceği umulan bir hukuki sebebe dayalı olarak yapılan kazandırma sonrasında, hukuki neden gerçekleşmezse, örneğin, ileride hizmet sözleşmesi yapılacağı umularak, işçiye avans verilmesi ve sonradan hizmet akdinin kurulamaması halinde verilen avans sebepsiz zenginleştirme oluşturur.²⁵ İşverenin davalıya iki aylık avans vermesi ve iki aylık süre dolmadan hizmetlinin emekliye ayrılması hali de yine sebepsiz zenginleşmeye yol açmakta olup, Yargıtay kararları da bu yöndedir.²⁶

İşçinin ikrar ettiği veya işverenin çeşitli ispat edici belgelerle kanıtladığı bu borç, işletme tarafından işçinin ücretinden bağımsız olarak takip edilebilir. Dolayısıyla işçiye verilen ve ücretten mahsup edilmeyerek ve başka suretlerle geri alınan paraların ancak bir "ödünç" olduğundan söz edilebilir.

²² Ayrıntılı bilgi için bknz. Elif Sonsuzoğlu, *Türk Vergi Hukukunda Fer'i Borç ve Alacak Olarak Faiz*, İst. 2001, s.8-10.

²³ Tekinay – Akman – Burcuoğlu – Altop, *Borçlar Hukuku Genel Esaslar*, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6.B. İstanbul 1988, s. 125.

²⁴ Tekinay-Akman – Burcuoğlu –Altop, age., s.986.

²⁵ Mustafa Reşit Karahasan, *Türk Borçlar Hukuku*, Genel Hükümler, Öğreti, Yargıtay Kararları, İlgili Mevzuat, C.1 , İstanbul 2003, s. 668.

²⁶ Karahasan, age., s. 668.

İşçiye verilen ve belirli sürede geri alınan paraların ödünç olduğu kabul edildiği takdirde, Gelir Vergisi Kanunu açısından tevkifata tabi tutulacak bir ücret unsuru yoktur. Nitekim, Maliye Bakanlığının görüşü de bu yöndedir.²⁷

İşletmenin veya işletme sahibinin herhangi hukuki bir zorlama olmadan personeline vermiş olduğu borcun vicdani mülahazalarla yapılmış olmasının yanı sıra, işçiyi memnun ve motive etmek, başka bir iş arayışına girmesini önlemek, verimliliğini arttırmak gibi birtakım gizli faydaları da bulunmaktadır. Ödünç verilen paranın miktarı, enflasyon oranı, piyasa cari faiz haddi ve reel faiz birlikte göz önüne alınarak ve personele verilen borçlar için faiz alınıp alınmadığı ve eğer alınıyorsa ne oranda alındığı hususları birlikte değerlendirilerek, söz konusu uygulamaların niteliği tesbit edilebilecektir. Ancak işçiye geri alınmak üzere verilen paraların bir borç olarak nitelendirildiği hallerde de vergisel açıdan başka sıkıntılar doğabilir. Bu hususlar aşağıda incelenecektir.

4. PERSONELE VERİLEN BORÇLARIN ÇEŞİTLİ VERGİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Personele verilen paralar avans niteliğinde olduğunda nasıl vergilendirilmesi gerektiği 3. Alt bölümde incelenmiş olup, burada da avans dışında kalan ve hizmet akdinden bağımsız olarak takip edilen ödüncülerin nasıl vergilendirilmesi gerektiği incelenecektir.

A. PERSONELE VERİLEN BORÇLARIN GELİR VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İşveren tarafından personele verilen ödüncüler, ücret olmadığından gelir vergisi tevkifatına tabi değildir. İşveren tarafından personele verilen paralar sadece ücrete mahsuben verildiğinde avans olarak nitelendirilir ve gelir vergisi tevkifatına tabi tutulması gerekir. Zira avans alan açısından ücret olup, ödünç akdine dayanan bir borç da değildir.

İşveren eğer Gelir Vergisi mükellefi olup, finansman işiyle uğraşmakta ise, personeline verdiği borç da diğer kişilere verdiği borç gibi değerlendirilir ve bu durumda ödünç verme işi mutad mesleğin icrası olacağı için, elde ettiği faiz geliri ticari kazanç olarak değerlendirilecektir. İşveren Gelir Vergisi mükellefi olup, finans işi ile meşgul değilse, borç karşılığı faiz alıyorsa, elde ettiği gelir menkul sermaye iradı olarak değerlendirilecektir. Faiz karşılığı ödünç verme işleminin şirket tarafından sürekli olarak yapılması halinde ise, faiz geliri ticari kazanç olarak değerlendirilecektir. Ancak bu husus çalışmanın inceleme alanı dışındadır.

²⁷ Erdem, age., s.98 den naklen 11.11.1996 t. ve 53262 s. özelge. İleride personelin ücretinden mahsubu edilmiyorsa verilen bedel avans olmadığı için GV. tevkifatı da yapılmaz.

B. PERSONELE VERİLEN BORÇLARIN DAMGA VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Personele borç verme işi, yukarıda da belirtildiği gibi mutad meslek olarak yapılmıyorsa, yani işveren banka, banker vb. finans kuruluşu değilse, söz konusu ödünç işlemi Damga Vergisine tabi olmaz. Anılan işleminin DV ne tabi tutulması ancak ödünç verenin bu işi mutad meslek olarak yapan bir finans şirketi olması halinde söz konusudur.

C. PERSONELE VERİLEN BORÇLARIN KATMA DEĞER VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

KDV açısından personele verilen ödünçler hakkında yargı kararı olmamakla birlikte, bu konuya en yakın şekilde ortaklara verilen ödünç karşılığında şirket lehine alınan faiz için, uygulama ve yargı kararları incelenerek konu açıklanmaya çalışılacaktır.

Ortaklara verilen borçlar için, Maliye İdaresi KDV tahakkuk ettirilmesi yönünde uygulama yapmaktayken²⁸, Danıştay aksi yönde karar vermekte olup, bundan böyle ortaklara verilen borçlar için KDV hesaplanmayacaktır, zira şirketin ortaklarına borç verdiği haller için, Danıştay şirket lehine görüş belirterek, ortağa borç verilen paranın KDV ye tabi olmayacağına karar vermiştir.²⁹ Bu durum işletmenin personeline vermiş olduğu borçlar için de benzer şekilde yorumlanabilir, zira işletme eğer banka, banker vb. finans şirketi değilse personele verilen borçlar için de KDV hesaplanmaması gerekir.

Ücrete mahsuben değil de, faiz karşılığı borç verilmekte ise, verilen para ücret avansı sayılmaz. Zira işlem, borç vermedir ki, borcu veren işveren Gelir Vergisi mükellefi ise, bu borç işlemi karşılığında elde edilen gelir, GVK açısından menkul sermaye iradı olarak değerlendirilecektir. (GVK. m. 75/6)

D. PERSONELE VERİLEN BORÇLARIN KURUMLAR VERGİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kurum tarafından personele verilen avanslar gibi borçlar da Kurumlar Vergisi açısından da tartışmalı konulara yol açmaya müsait olduğundan ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, personele faizsiz olarak verilen paralar izleyen ayın ücretinden mahsup ediliyorsa, avans olarak değerlendirilmektedir. Avans daha sonra

²⁸ Maliyenin görüşü doğrultusunda personele verilen borçlara KDV tahakkuk ettirilmesi halinde, borcun faturaya bağlanması gerekeceğinden, personelin işverenden aldığı borcun, kredi müesseselerinden alınacak olan borca göre maliyetinin ağırlaşması anlamına gelmektedir.

²⁹ D. 7. Da. 16.9.2002 t ve E. 2001/258 ve K.2002/2780 s.k., *Yaklaşım*, S.120, Aralık 2000, s.261-262; D. 9. Da.9.5.2002 E. 2001/1440 ve K.2002/2286 s. k., *Yaklaşım*, S. 120, Aralık 2000, s.270-271 ; Şikrî Kızılot "Şirketten Alınan Borcun KDV'si Kalktı", *Hürriyet Gazetesi*, 10.12.2002, s.12.

ücrete mahsuben kapatılmakta ve kurum kazancının tespitinde gidere yazılmaktadır. Ancak ödünç verilmesi ya da avansın hemen izleyen ay değil de, uzun bir döneme yayılı olarak mahsub edilmesi halinde, enflasyon oranı ve dolayısıyla piyasa faiz haddi kadar personele bir avantaj sağlanmış olmaktadır. Üstelik alınmaktan vazgeçilen faiz kadar kurum kazancı azalmış olur. Acaba bu durum Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) m. 17 açısından nasıl değerlendirilmelidir? Bir sermaye şirketinin; personeline geri ödenmek üzere vermiş olduğu, ödünç (herhangi bir maddi karşılık gözetilmeksizin örneğin, herhangi bir faiz talep edilmeksizin gerçekleşiyor ise) şirketin kendi kaynaklarını karşılıksız olarak kullandırması dolayısıyla, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17 nci maddesi açısından eleştiri konusu olabilecek bir husustur.

KVK m.17/3 e göre, şirketin nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan "*münasebetlerinde emsaline göre göze çaracak derecede, yüksek veya düşük faiz ve komisyonlarla ödünç para alır veya verirse*", örtülü kazanç dağıtmış olmaktadır. Bu nedenle de, personele faizsiz olarak ödünç verilmesi KVK açısından eleştiri konusu olabilecektir.³⁰ Özellikle işletmenin kendi öz kaynaklarının yetmediği ve kredi kullandığı hallerde bu durum daha da belirginleşmektedir.

Kurum elde ettiği kazanç üzerinden, personele faizsiz borç vererek, faiz miktarı kadar matrahını küçültmüş olmaktadır. Ayrıca bu durum örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilirse, matraha girmesi gereken unsurlar matraha girmez ve vergi dışı kalır.³¹ Şayet işletme, personeline vermiş olduğu borç paralar üzerinden faiz yürütüyor ise, bu takdirde yine 17 nci madde kapsamında faiz oranının emsaline uygun olup olmadığı hususunun sorgulanması gerekir. Eğer emsaline göre düşük faizle veya faizsiz olarak borç verilmişse, bu husus örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilebilir. Örtülü kazanç dağıtımı olarak tespit yapıldığında ise, hem ek vergi tarh edilecek, tarh edilen vergiye gecikme faizi uygulanacak, hem de vergi ziyama hükmedilecektir. Ayrıca, işletme bankadan kredi alıp da, personeline borç olarak veriyorsa, personele borç olarak verilen krediye isabet eden faiz, kurum kazancının tesbitinde gidere yazılamaz.³²

Personel ile işletme arasındaki ödünç ilişkisinde dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise; muvazaalı³³ olarak çeşitli adlar altında personele veriliyormuş gibi gösterilerek esasen işletme sahiplerinin işletmeden faizsiz olarak para kullanması halidir. Örtülü kazancın muvazaalı olarak dağıtımı durumunda hem vergi ziyama yol açılmış olur hem de, sahte belge düzenlemek, muhasebe hileleri ve benzeri fiiller suretiyle suç işlenmiş olduğundan, kaçakçılık suçuna da yol açılmış olur.

³⁰ BK. m. 307/2 gereğince ödünç ticari ise, sözleşmede faiz şart koşulmamış olsa bile alınır ve taraflardan birinin tacir olduğu işler ticari işidir.

³¹ Ali Tuğlu, "Bankaların Aynı Holding Bünyesinde Bulundurduğu Şirketlere Kullandırdıkları Kredilerin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Yaklaşım*, S.93, Eylül 2000. s. 175; Selahattin Tuncer, "*Vergi Hukuku ve Uygulaması*", *Yaklaşım*, S.123, Mart 2003, s.28

³² Şükrü Kızılot, *Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması*, Ankara 2000, s.1749.

³³ Taraflar bazen yaptıkları sözleşmenin hüküm ifade etmeyeceğini, bazen de sırf başkalarını yanıltmak için, mahiyet ve sonuçlarının görünürdeki işlemden farklı olacağı hususunda anlaşırlar. BK. m.18.

SONUÇ

Bu çalışmada ücretlilerin zor ekonomik şartlar altında hayat mücadelesi içinde olduğu bir ortamda işvereninden borçlanması veya ücret avansı almasından kaynaklanan vergisel sorunlar incelenmeye çalışılmıştır.

Avans kavramı Borçlar Hukuku, İş Hukuku ve Vergi Hukuku'nda farklı değerlendirilmektedir. Üstelik çeşitli vergi yasalarında bile birlik sağlanmamıştır. Gelir Vergisi yasası ücret tanımında "*avanslar dahil*" ibaresine yer vermiş ve avansları da ücret olarak kabul etmişken, Damga Vergisi yasası avanslarla ücretlere, avans aleyhine olmak üzere, farklı oranda Damga Vergisi uygulamasına yer vermektedir. Başka deyişle iki yasa arasında avansların farklı değerlendirilmiş oluşu, geçim sıkıntısı dolayısıyla avans kullanmak isteyen ücretlinin aleyhine sonuç doğurmaktadır. İki yasa arasındaki bu yaklaşım farkının kaldırılmasına yönelik bir düzenleme yapılması hem ücretliyi rahatlatacak hem de sosyal devlet uygulaması açısından rasyonel olacaktır.

Ücretli personel avans aldığı halde, işten ayrılacak olursa, bu durumda mahsup edilecek bir ücret alacağı doğmayacağından, ücretlinin almış olduğu avans sebepsiz zenginleşme olarak, nitelendirilecektir. Personel hizmet akdine bağlı olmaksızın işverenden ödünç aldığı anda ise, yine Damga Vergisi oranları açısından sorun çıkacaktır. Zira ücret avansları ile ödünçlerin DV oranı farklıdır. Ayrıca GVK açısından da başkaca problemler doğabilecektir. Çünkü, GVK avansları ücret olarak değerlendirmekte ve 94.m. ye göre, stopaja tabi tutulmasını öngörmektedir. Oysa ödünç işleminde GV. stopajı yoktur.

KVK açısından ise, verilen avanslar GVK'nunda olduğu gibi, işverence ücretten mahsup edilmekte ve kurum kazancının tespitinde gidere yazılmaktadır. Ancak ücretliye verilen para avans değil, de ödünç olduğunda, faiz oranının ne olması gerektiği sorunuyla karşılaşılmaktadır. Zira faizsiz veya emsaline nazaran bariz ölçüde düşük oranlı faizle borç verildiğinde, KVK açısından örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilmeye açık bir durum meydana gelmektedir. Bu husus mali açıdan güç koşulda olan ücretlinin, işvereninden borçlanmasını güçleştirmektedir. Zira verilen ödünç, örtülü kazanç dağıtımı olarak nitelendirilirse, KVK na tabi işverene ek vergi salınmasına, gecikme zammı ve vergi ziyai cezası kesilmesine yol açmaktadır. Bu konudaki bir diğer sorun da, ücretliye düşük faizle borç veren işverenin mükellefiyet türüne bağlı olarak, örtülü kazanç değerlemesinin yapılması sonucunda, Gelir Vergisine tabi işveren yanında çalışan ücretlilerin, işvereninden borçlanmasını kolaylaştırmakta fakat KVK'na tabi işveren yanında çalışan personel için ise, güçleştirmektedir.

Ücretli ile işveren arasındaki vicdani mülahaza temeline dayanan bu tür borç münasebetlerinin ciddi boyutlarda olmaması ve/veya muvazaa izlenimi vermemesi hallerinde bizim de katıldığımız görüş doğrultusunda, inceleme elemanlarınca bu hususun eleştirilmediği gözlenmektedir. Esasen adil olan da budur. Ancak bu konudaki uygulamalarda birlik sağlamak için, konunun yasal ve idari düzenlemelerle desteklenmesi, ücretliler açısından olumlu bir girişim olacağı gibi, sosyal hukuk devleti ilkesinin de bir gereği gerçekleştirilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTUN Muhsin, “*Avans Mahiyetindeki Bazı Ödemelere Ait Kağıtların Damga Vergisi Karşısındaki Durumu*”, **Yaklaşım**, S. 114, s.172-177
- ARSLAN Erdoğan, “*Avansların Hukuki Mahiyeti ve Sonuçları-I*”, **Yaklaşım**, S.121, Ocak 2003, s.101-112
- BAHAR Cevdet Okan, “*Gelirin Elde Edilmesi ve Vergiyi Doğuran Olay*”, **Yaklaşım**, S. 114, Haziran 2002, s.148-151
- CENK Ramazan, “*Personele Borç Para ve Avans Niteliğinde Yapılan Ödemelerin Gelir Vergisi Karşısındaki Durumu*,” **Yaklaşım**, S. 68, Ağustos 1998, s.112-115
- ERDEM Hayrettin, “*Verilen Avansların Gelir Kurumlar ve Katma Değer Vergileri Karşısındaki Durumu ve Muhasebeleştirilmesi*”, **Yaklaşım**, S.62, Şubat 1998, s.83-103.
- EYÜPGİLLER Saygın, “*Personele Yapılan Borç Para ve Avans Ödemelerinde Damga Vergisi*”, **Yaklaşım**, S. 68, Ağustos 1998, s. 63-65.
- KARAHASAN Mustafa Reşit, **Türk Borçlar Hukuku**, Genel Hükümler, Öğreti, Yargıtay Kararları, İlgili Mevzuat, C.I. , İstanbul 2003.
- KIZILOT Şükrü, “*Şirketten Alınan Borcun KDV’si Kalktı*”, **Hürriyet Gazetesi**, 10.12.2002, s.12.
- KIZILOT Şükrü, **Kurumlar Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Ankara 2000, s.1749.
- KÜÇÜK Sema, “*Avanslarda Kur Değerlemesi*”, **Yaklaşım**, S. 93, Eylül 2000, s.127-130.
- ÖZBALCI Yılmaz, **Damga Vergisi Kanunu, Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayıncılık,
- ÖZBALCI Yılmaz, **Gelir Vergisi Yorum ve Açıklamaları**, Ankara 2003,Oluş Yayıncılık, Ankara 2003.
- SONSUZOĞLU Elif , **Türk Vergi Hukukunda Fer’i Borç ve Alacak Olarak Faiz**, İst. 2001.
- ŞİMŞEK Arif, “*İleri Tarihlerde Yapılacak Teslim ve Hizmetler İçin Ödenen Avanslarda Katma Değer Vergisi*”, **Yaklaşım**, S.104, Ağustos 2001, s.46-48.
- TEKİNAY – AKMAN – BURCUOĞLU – ALTOP, **Borçlar Hukuku Genel Esaslar**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6.B. İstanbul 1988.

TUĞLU Ali, “Bankaların Aynı Holding Bünyesinde Bulundurduğu Şirketlere Kullandırdıkları Kredilerin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Yaklaşım*, S.93, Eylül 2000, s.169-176.

TUNCER Selahattin, “Vergi Hukuku ve Uygulaması”, *Yaklaşım*, Mart 2003, s. 28.

ZEVKLİLER Aydın, **Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3.B., Savaş Yayınları Ankara 1987.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, C.1, İst. 1992, s.106.

Türkçe Sözlük, TDK yayın no:549, Ank., 9.B., CI, s. 163.